

GLAVA DRUGA.

Poviest i etika. — Determinizam i njegovo popuštanje. — Indeterminizam i posredovno stanovište. — Stara pitanja o volji i nov prigovor etičnim idejam.

Volja kao temeljni faktor morala nije možda u važnosti svojoj dosta jasno iztaknuta. Rekosmo gore, da je volja takva sviestna psihična težnja, koja redovito ide za realizacijom svojom. Tu nam je evo nadovezati, što je manjkalo do podpune jasnoće.

Ako stoji rečena definicija volje — a ona stoji, pošto ju sva nova psihologija priznaje — to težnja dotle ne postane voljom, dok se ona ne očituje činom. Čina po tom nema bez volje; ali ni volje bez čina. To je osobito važno. Volja dakle unosi nešto nova u vanjstinu: ona naime oživotvorava našu nutrinu. Čini naši objektivacija su naših volja. Voljni pako čini zovu se i dogodjaji — a dogodjaji opet sastavljaju poviest.

Što je dakle poviest? Poviest je volja. Obje su jednako stare; jer dok je čovjek još — što no vele — životinjom bio, te ne imao volje: ne bijaše on još ni historičnim bićem; tek dok se je u njem razvila volja i on stao sviestno djelovati — počela je takodjer i poviest.

A da li i etika? Sigurno ne. Hobbesov „bellum omnium contra omnes“ za sad je prirodoslovna nepobitna istina. Etika je počela onda, kad je čovjek stao ocjenjivati djela vršnjaka